

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯТВОРЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПІДЛІТКІВ НА ЗАСАДАХ ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ

Григоренко Г.В., к. пед. н.

Державний вищий навчальний заклад «Донбаський державний педагогічний університет» м. Слов'янськ Донецької області

Анотація: надана загальна характеристика особистісно-орієнтованого підходу до формування здоров'ятворчої компетентності підлітків у освітньо-оздоровчому середовищі загальноосвітнього навчального закладу; аналізуються отримані результати та ефективність запропонованого підходу.

Ключові слова: особистісно-орієнтований підхід, здоров'ятворча компетентність, здоров'ятворча діяльність, культура здоров'я, освітньо-оздоровче середовище загальноосвітнього навчального закладу.

Вступ. Пріоритетним напрямком удосконалення, оптимізації та модернізації освіти є розробка та впровадження в навчально-виховний процес особистісно-орієнтованих педагогічних технологій, яким притаманні властивості гарантованого інноваційного досягнення освітніх цілей навчання. Потрібно наголосити на тому, що саме особистісно-орієнтований підхід, як вихідна концептуальна база розв'язання педагогічних проблем, забезпечує формування у молоді соціальних, комунікативних, здоров'ятворчих та самоосвітніх компетентностей, які реалізуються у її здатності до продуктивної творчої діяльності, гуманізації суспільно-соціальних відносин [1–7].

Аналіз змісту національних, державних і регіональних програм розвитку, реформування та удосконалення системи освіти, соціально-економічні виклики часу вимагають від освітян не тільки надавати знання та формувати навички для життя в суспільстві, а й сприяти набуттю особистісних орієнтацій, розвитку

знань, вмінь, прийняття оптимальних рішень, застосування інформаційно-комунікативних технологій, соціальної мобільності та адаптивності [4, 6, 7].

В. Горащук [3], В. Григоренко [4], С. Омельченко [6], О. Шиян [7] наголошують на тому, що в роботі сучасних загальноосвітніх навчальних закладів потрібно формувати особистість, яка здатна до здоров'ятворчої діяльності. У учнів необхідно виховувати соціально-ціннісне ставлення до особистісного психосоматичного здоров'я, культури здоров'я особистості [3, 4, 6, 7].

У викладеному аспекті особливого значення набуває концептуальне узагальнення І. Бега [2] відносно сучасних тенденцій розвитку соціально-педагогічної сфери суспільства, спрямованої на формування психосоматичного здоров'я, здорового способу життя, культури здоров'я підростаючого покоління України. Він аргументовано стверджує, що «теорія і методика фізичного виховання й розвитку підростаючої особистості має бути переосмислена насамперед на філософсько-методологічному рівні, при цьому системоутворюючою одиницею для рефлексивного гуманітарного (а не природного-наукового) аналізу цього рівня виступає категорія «цінність здоров'я» [2], сформованість якої у учнів є домінантним показником ефективності педагогічних технологій формування культури здоров'я особистості.

І. Олійник аргументовано доводить, що «саме набуття соціально-життєво важливих, здоров'ятворчих компетентностей може дати людині можливості орієнтуватися в сучасному суспільстві, інформаційному просторі, швидкоплинному розвитку ринку праці, подальшому здобутті освіти, які потребують системного формування її психосоматичного здоров'я. Тому розвиток ключових соціально-життєвих компетентностей школярів, до складу яких повинна входити здатність формувати своє здоров'я – важливе завдання сучасної педагогіки» [5].

Системні характеристики та здоров'язрозвиваючий вплив освітньо-оздоровчого середовища загальноосвітнього навчального закладу з формування культури здоров'я та здоров'ятворчої компетентності підлітків сформульовані та обґрунтовані такими вченими, як В. Горащук [3], В. Григоренко [4], С. Омельченко [6].

Особистісно-орієнтоване формування у підлітків здоров'ятворчої компетентності повинно реалізовуватися шляхом цілеспрямованого розвитку у них здоров'ятворчих орієнтацій, здоров'ятворчого світогляду, здорового способу життя як особистісно-соціальної цінності. На її засадах підліток компетентно вирішує свої життєві проблеми, набуває соціального досвіду оптимальної взаємодії особистості з соціальним середовищем, соціальними інститутами суспільства, засвоює позитивні стратегії поведінки, духовно-соціальні установки здорового способу життя, моральні норми, ціннісні орієнтації, форми суспільно-соціальної взаємодії, що дозволяють підлітку успішно позиціонувати себе в сучасному суспільстві як здоров'ятворчій особистості [4, 6].

Мета дослідження полягає в розкритті загальної характеристики особливостей формування здоров'ятворчої компетентності підлітків на засадах особистісно-орієнтованого підходу.

Матеріали і методи дослідження. Питання з означеної проблеми включено до складу комплексної науково-дослідної роботи державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» та плану кафедри методик викладання спортивно-педагогічних дисциплін. Дослідження проводились на базі загальноосвітніх навчальних закладів міста.

Для досягнення означеної мети були використані наступні методи дослідження: теоретичні – аналіз науково-педагогічної, валеологічної літератури, порівняння, узагальнення; емпіричні – педагогічні спостереження, опитування, експеримент для перевірки ефективності виховних технологій формування у учнів культури здоров'я; методи математичної статистики.

Результати дослідження та їх обговорення. Обрана тема нашого дослідження є актуальною й в певній мірі складною, оскільки потребує міждисциплінарного підходу та поєднує різні напрямки наукового пошуку, які чітко окреслюють проблему ефективної соціально-педагогічної діяльності загальноосвітніх навчальних закладів, що спрямовується на формування здоров'ятворчої компетентності підлітків.

Здоров'ятворчу компетентність особистості ми розглядаємо, як індивідуалізовану систему соціальних цінностей, знань, навичок і вмінь, мотивів і потреб особистості до усвідомленої, цілеспрямованої та креативно організованої здоров'ятворчої діяльності, в процесі якої вона набуває здатності, життєвого та соціального досвіду, культури формувати й використовувати стан свого здоров'я, як визначальний особистісно-соціальний чинник ефективного вирішення особистісно-суспільних завдань, продуктивного виховання, освіти, психофізичного та духовно-соціального розвитку, самовизначення та самореалізації, які є критеріями ідентифікації підлітка як особистості, творця свого здоров'я, його культури.

Практичне впровадження в діяльність загальноосвітнього навчального закладу особистісно-орієнтованого формування у підлітків здоров'ятворчої компетентності виявило сутнісні ознаки інноваційності, які полягають у тому, що забезпечують єдність соціального, загальнокультурного й здоров'ятворчого виховання підлітків, подолання деструктивних процесів у системі освіти, пов'язаних з розвитком, збереженням та удосконаленням психосоматичного здоров'я школярів, виховання у них здоров'ятворчої компетентності.

Ефективна здоров'ятворча компетентність підлітків загальноосвітнього навчального закладу формується тільки під оптимальним впливом освітньо-оздоровчого середовища загальноосвітнього навчального закладу і створених соціально-педагогічних умов (супровід та мотиваційний вплив).

Цілеспрямоване створення мотиваційних та емоційно збагачених навчально-виховних ситуацій, особистісно-розвиваючого спілкування,

використання співпереживання, як психологічного механізму у вихованні особистості, системного аналізу учнями результатів пізнавально-виховної діяльності, поведінки, власних і чужих вчинків [1] забезпечують в процесі формування у школярів культури здоров'я та здоров'ятворчої компетентності гарантоване виховання ціннісного ставлення до здоров'я як до особистісно-соціальної категорії їх світогляду.

Особистісно-орієнтоване навчання в інтерактивному середовищі школи ми розглядали як організацію його на підґрунті соціально-педагогічної корекційної та розвиваючої кінезіології, глибокої поваги до неповторної особистості учня, врахування його особливостей психомоторного, інтелектуального, духовного розвитку, ставлення до нього як до свідомого, відповідального суб'єкта навчально-виховної, фізкультурно-оздоровчої, духовно-соматичної взаємодії. В цих педагогічних умовах учень усвідомлює свою гідність, неповторність, суспільно-соціальну цінність, із глибокою повагою ставиться до інших людей [4, 6].

Інтерактивні форми діяльності включали наступні інструменти особистісно-орієнтованого виховання здоров'ятворчої компетентності: – організаційно-діяльнісні ігри; – малі групи (діади, тріади, мікрогрупи); – моделювання; – проблемні педагогічні і соціальні ситуації; – мозковий штурм; – структурно-логічні схеми; – колективні доповіді, звіти; – командний захист результатів пізнавально-виховної діяльності; – складання особистих та колективних портфоліо класу, групи; – міждисциплінарні зв'язки на рівні інтегрованих програм з загальноосвітніх предметів та фізичного виховання і безпеки життєдіяльності (уроки загальноосвітніх навчальних дисциплін, форми позакласної діяльності); – інформаційно-комп'ютерні технології; – різноманітні форми психомоторної, освітньо-виховної взаємодопомоги, співтворчості, співпраці; – модульне навчання; – етапно-циклічний моніторинг освітніх, оздоровчих, психомоторних та моральних досягнень учнів в сфері виховання культури здоров'я особистості; – різноманітні форми психолого-педагогічного

супроводу діяльності учнів в аспекті виховання ціннісних орієнтацій, духовності, світогляду в сфері особистісно-орієнтованого формування культури здоров'я підростаючого покоління.

Взаємозв'язки в структурі інтерактивної педагогічної технології обумовлюють організаційно-педагогічні можливості інтеграції в свідомості учнів таких особистісних якостей, як: ціннісні орієнтації в сфері розвитку і збереження психосоматичного здоров'я; психосоматичне здоров'я, як категорія «для досягнення життєво-актуальних результатів»; усвідомлення культури здоров'я, як світоглядної суспільно-соціальної цінності; розуміння культури здоров'я, як єдиної особистісно-суспільної умови оптимальної соціальної самореалізації людини.

Інтеграція цих особистісних якостей учнів під впливом інтерактивних педагогічних технологій саме і забезпечує гарантоване досягнення системного результату в процесі особистісно-орієнтованого формування здоров'ятворчої компетентності. Викладений перелік особистісних якостей дозволяють нам сформулювати принципове узагальнення відносно того, що культура здоров'я особистості, як суспільна цінність, є результатом виховання. Культура здоров'я людини як ціннісна категорія суспільного розвитку може бути сформована у підростаючого покоління тільки за умови створення і розвитку такої ситуації в країні, яка буде формувати в суспільстві духовні, ціннісні, професійно обумовлені орієнтації в сфері виховання культури здоров'я особистості. Саме на цій основі важлива ефективна взаємодія соціальних інститутів суспільства, що опікуються сучасними проблемами здоров'я нації, формуванням культури здоров'я суспільства, особистості.

Проведені нами дослідження дозволяють констатувати позитивну динаміку показників формування у підлітків здоров'ятворчої компетентності (за визначеними нами критеріями якості сформованості здоров'ятворчої компетентності підлітків) та доводять ефективність особистісно-орієнтованого підходу:

- підлітки 14-ти років експериментальної групи (ЕГ) мали 34,1 %, (контрольної групи – КГ – 4,8 %) творчий рівень; 30,0 % (КГ – 6,9 %) – достатній; 26,4 % (КГ – 28,5 %) – середній; а 9,5 % (КГ – 58,6 %) – початковий рівень сформованості здоров'ятворчої компетентності;

- підлітки 15-ти років ЕГ мали 32,5 %, (КГ – 6,8 %) – творчий рівень, 31,9 % (КГ – 7,1 %) – достатній; 26,9 % (КГ – 28,9 %) – середній; 8,7 % (КГ – 58,9 %) – початковий рівень сформованості здоров'ятворчої компетентності.

Проведений педагогічний експеримент довів, що системний особистісно-орієнтований підхід до формування здоров'ятворчої компетентності у підлітків обумовлює зростання ефективності шляхом практичної реалізації соціально-педагогічних умов, які посилюють розвиток основних компонентів в структурі цього явища.

У зв'язку з наведеною аргументацією ми можемо стверджувати, що проведене соціально-педагогічне дослідження особистісно-орієнтованого формування здоров'ятворчої компетентності підлітків підтверджує правомірність означених умов, мотивів, потреб, дій, пов'язаних з оздоровчим режимом, мінімізацією ризику різноманітних захворювань.

Висновки. Зміст результатів дослідження свідчить про те, що особистісно-орієнтоване формування у підлітків здоров'ятворчої компетентності в діяльності загальноосвітнього навчального закладу є ефективним чинником розвитку ціннісного відношення до психосоматичного здоров'я дітей, підлітків, дорослих, осіб з особливими освітніми потребами.

Подальшого наукового пошуку потребують проблеми розробки та впровадження нових технологій формування у учнівської молоді здоров'ятворчої мотивації, особистісної культури здоров'я, як усвідомлених цінностей людства.

Список використаної літератури

1. Баханов К. О. Організація особистісно-орієнтованого навчання / К. О. Баханов. – Х. : Вид. група «Основа», 2008. – 159 с.

2. Бех І. Д. Виховання особистості : У2. Кн. 1 : Особистісно-орієнтований підхід : Теоретико-технологічні засади : Наук. видання. – К. : Лебідь, 2003. – 280 с.
3. Горащук В. П. Формування культури здоров'я школярів (Теорія і практика) / В. П. Горащук. – Луганськ : Альма-матер, 2003. – 376 с.
4. Григоренко В. Г. Педагогічні технології особистісно-орієнтованого формування у учнів загальноосвітньої школи культури здоров'я: теорія та практика: навч. посіб. / В. Г. Григоренко, Г. В. Григоренко, С. О. Омельченко та ін.; за ред. В. Г. Григоренка, С. О. Омельченко. – Слов'янськ : Вид-во СДПУ, 2010. – 346 с.
5. Пехота О. М. Освітні технології: Навчально-методичний посібник / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко, О. М. Любарська та ін. ; заг.ред. О. М. Пехоти. – К. : Вид-во А.С.К., 2003. – 252 с.
6. Омельченко С. О. Взаємодія соціальних інститутів суспільства у формуванні здорового способу життя дітей та підлітків : Монографія / С. О. Омельченко. – Луганськ : Альма-матер, 2007. – 352 с.
7. Шиян О. І. Державна освітня політика з питань здорового способу життя молоді : монографія / Олена Шиян ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Л., 2010. – 295 с.